

הבחירות

כל מה שצריך לדעת לפני שיוצאים להצביע

הזכות לבחור והזכות להיבחר: מי רשאי להצביע בקלפי, מהם תנאי הסף להגשת מועמדות לכנסת ומי מנוע מכך?

נדמה שהתשובה לשאלה מי יכול להצביע בישראל פשוטה: אזרחים מגיל 18. אבל מה לגבי תושב קבע שחי בישראל כל חייו? אזרח שנמצא בחו"ל ביום הבחירות? אסיר? או אדם שמונה לו אפוטרופוס או שהוא פסול דין? ומהצד השני – האם כל מי שרשאי לבחור רשאי גם להתמודד לכנסת?

אז מה זה בעצם?

הזכות לבחור והזכות להיבחר הן שתי זכויות יסוד בדמוקרטיה. האחת מאפשרת לאזרחים להשתתף בבחירת נציגיהם לכנסת; השנייה מאפשרת להם לבקש את אמון הציבור ולהפוך בעצמם לנציגים בכנסת. בישראל שתי הזכויות מעוגנות בחוק-יסוד: הכנסת, אך התנאים למימושן שונים.

איך זה עובד?

נקודת המוצא פשוטה: כל אזרח ישראלי שמלאו לו 18 עד יום הבחירות ורשום בפנקס הבוחרים – זכאי לבחור בבחירות לכנסת. אזרחות היא תנאי הכרחי – מגורים בישראל לבדם אינם מספיקים. לכן, למשל, תושב קבע שאינו אזרח ישראלי אינו רשאי להצביע בבחירות לכנסת.

כמו כן, ההצבעה עצמה מתקיימת בישראל. לכן **אזרח ישראלי שנמצא בחו"ל ביום הבחירות אינו יכול להצביע משם, למעט קבוצות מצומצמות כמו עובדי מדינה ונציגי מוסדות לאומיים ומשפחותיהם השוהים שם בתפקידם.**

לעומת זאת, מצבים אישיים אחרים אינם שוללים את זכות הבחירה. אסירים ועצירים רשאים להצביע בקלפיות מיוחדות, וכך גם אנשים עם מוגבלות נפשית או קוגניטיבית, אף אם מונה להם אפוטרופוס או שהם פסולי דין – כל עוד הם מסוגלים להגיע אל הקלפי, הם רשאים להצביע.

הזכות להיבחר מצומצמת יותר. כדי להתמודד לכנסת צריך להיות אזרח ישראלי בן 21 לפחות ולהיכלל ברשימת מועמדים שמגישה מפלגה. כך, למשל, אזרח בן 19 יכול כבר לבחור את חברי הכנסת – אבל עדיין אינו יכול להתמודד בעצמו.

על הזכות להיבחר חלות גם מגבלות נוספות. בעלי תפקידים ציבוריים מסוימים – למשל שופטים, מבקר המדינה והרמטכ"ל – אינם יכולים להתמודד בזמן כהונתם, ובחלק מהמקרים גם במשך תקופת צינון.

גם הרשעה פלילית עלולה למנוע מועמדות. ככלל, מי שנידון למאסר בפועל של יותר משלושה חודשים לא יוכל להתמודד במשך שבע שנים מסיום ריצוי עונשו, אלא אם נקבע שאין בעבירה קלון.

הכללים האלה מבטאים מתח דמוקרטי בסיסי: מצד אחד, הרצון לאפשר לכמה שיותר אזרחים להשתתף במשחק הפוליטי; מצד שני, הרצון להציב גבולות שנועדו לשמור על תקינות השלטון, אמון הציבור ועקרונות היסוד של המדינה. כל מגבלה כזו מגינה על אינטרס מסוים – אבל גם מצמצמת את חופש הבחירה של הציבור.